© 2026 Arabian International Conference on Science,Technology and Innovation. All rights reserved.

AYIBSIZLIK PREZUMPSIYASI

Rahmiddinov Shoxjaxon Feruz o‘g‘li
TDYU huzuridagi akademik litsey 2.12-guruh o‘quvchisi
https://doi.org/10.5281/zenodo.24171875

Annotatsiya: Ushbu maqolada jinoyat protsessining fundamental tamoyillaridan biri bo‘lgan aybsizlik prezumpsiyasining huquqiy mohiyati, uning inson huquqlari va erkinliklarini ta’minlashdagi ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va jinoyat-protsessual qonunchiligida mazkur prinsipning mustahkamlanishi, ayblanuvchining huquqiy maqomi, aybdorlikni isbotlash majburiyati hamda bartaraf etib bo‘lmaydigan shubhalarni ayblanuvchi foydasiga hal qilish masalalari tahlil qilinadi. Maqolada aybsizlik prezumpsiyasining buzilishi mumkin bo‘lgan huquqiy oqibatlari va xalqaro huquq normalaridagi ifodasi ham ko‘rib chiqiladi.
Kalit so‘zlar: aybsizlik prezumpsiyasi, jinoyat protsessi, inson huquqlari, ayblanuvchi, gumon qilinuvchi, aybdorlik, isbotlash majburiyati, sud hokimiyati, odil sudlov, konstitutsiyaviy kafolatlar, huquqiy davlat, xalqaro huquq.

Annotation: This article examines the legal essence of the presumption of innocence—a fundamental principle of criminal procedure—and its significance in safeguarding human rights and freedoms. It further analyzes how this principle is enshrined in the Constitution and criminal procedural legislation of the Republic of Uzbekistan, addressing the legal status of the accused, the burden of proving guilt, and the requirement that any irresolvable doubts be resolved in favor of the accused. Additionally, the article explores the legal consequences of violating the presumption of innocence, as well as how this principle is reflected in international legal standards.
Keywords: presumption of innocence, criminal procedure, human rights, accused, suspect, guilt, burden of proof, judicial authority, administration of justice, constitutional guarantees, rule-of-law state, international law.

Аннотация: В статье рассматривается правовая сущность презумпции невиновности — основополагающего принципа уголовного судопроизводства, — а также её значение для обеспечения прав и свобод человека. Кроме того, анализируется закрепление данного принципа в Конституции и уголовно-процессуальном законодательстве Республики Узбекистан; при этом затрагиваются вопросы правового статуса обвиняемого, бремени доказывания вины, а также требование о том, что любые неустранимые сомнения должны толковаться в пользу обвиняемого. В статье также исследуются правовые последствия нарушения презумпции невиновности и отражение этого принципа в международных правовых стандартах.
Ключевые слова: презумпция невиновности, уголовный процесс, права человека, обвиняемый, подозреваемый, виновность, бремя доказывания, судебная власть, отправление правосудия, конституционные гарантии, правовое государство, международное право.

Kirish

Adolatli jamiyatning eng muhim belgilaridan biri — inson huquqlari va erkinliklarining qonun bilan himoya qilinishidir. Huquqiy davlatda shaxsni jinoyat sodir etganlikda gumon qilish uning aybdor ekanini anglatmaydi. Chunki gumon, taxmin va dalil bir-biridan tubdan farq qiladigan tushunchalardir.

© 2026 Arabian International Conference on Science,Technology and Innovation. All rights reserved.

Aynan shu tamoyil huquqshunoslikda aybsizlik prezumpsiyasi deb ataladi. Ushbu prinsipga ko‘ra, shaxsning aybi qonunda belgilangan tartibda isbotlanmaguncha va sudning qonuniy kuchga kirgan hukmi bilan aniqlanmaguncha u aybsiz hisoblanadi.

1. Aybsizlik prezumpsiyasining huquqiy mohiyati

Aybsizlik prezumpsiyasi — jinoyat protsessining fundamental tamoyillaridan biri bo‘lib, insonni asossiz ayblovlar va davlat organlarining noqonuniy harakatlaridan himoya qilishga xizmat qiladi.

Ushbu tamoyilning asosiy mazmuni shundan iboratki, jinoyat sodir etganlikda ayblanayotgan shaxs o‘zining aybsizligini isbotlashi shart emas. Aksincha, uning aybdorligini isbotlash majburiyati ayblov tomoniga yuklatiladi.

Bunda har qanday bartaraf etib bo‘lmaydigan shubha ayblanuvchining foydasiga hal qilinishi lozim.

Demak, insonning aybdorligi taxminlar, jamoatchilik fikri yoki shunchaki gumonlar asosida emas, balki qonuniy tartibda to‘plangan va sudda tekshirilgan dalillar asosida aniqlanishi kerak.

2. O‘zbekiston qonunchiligida aybsizlik prezumpsiyasi

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 28-moddasida aybsizlik prezumpsiyasi konstitutsiyaviy kafolat sifatida mustahkamlangan.

Unga muvofiq:

- Shaxs sudning qonuniy kuchga kirgan hukmi bilan aybdor deb topilmaguncha aybsiz hisoblanadi.
- Ayblanuvchi o‘zining aybsizligini isbotlashi shart emas.
- Aybdorlikka oid bartaraf etib bo‘lmaydigan barcha shubhalar ayblanuvchining foydasiga hal qilinadi.
- Shaxs o‘ziga va yaqin qarindoshlariga qarshi guvohlik berishga majbur emas.
- Qonunni buzgan holda olingan dalillardan odil sudlov jarayonida foydalanishga yo‘l qo‘yilmaydi.

Bu qoidalar shaxsning nafaqat sud jarayonida, balki jinoyat ishi yuritilishining dastlabki bosqichlarida ham huquqlarini himoya qilishga qaratilgan.

3. Nima uchun inson o‘z aybsizligini isbotlashi shart emas?

Bu savol aybsizlik prezumpsiyasining eng muhim jihatlaridan biridir.

Agar davlat biror shaxsni jinoyatda ayblasa, uning aybdorligini isbotlash uchun yetarli dalillarni taqdim etishi kerak. Agar aksincha, inson o‘zining aybsizligini isbotlashga majbur qilinsa, bu uning huquqiy himoyasini zaiflashtiradi.

Masalan, biror shaxs o‘g‘irlikda gumon qilindi, biroq jinoyatni aynan u sodir etganini tasdiqlovchi yetarli dalillar mavjud emas. Bunday vaziyatda shaxsdan

«Men o‘g‘irlik qilmaganman» deb o‘zini oqlashni talab qilish huquqiy jihatdan

noto‘g‘ri bo‘ladi.

Chunki jinoyat sodir etilganini va uni aynan shu shaxs amalga oshirganini isbotlash ayblov tomonining vazifasidir.

Aks holda, har qanday fuqaro o‘zining aybsizligini doimiy ravishda isbotlashga majbur bo‘lgan jamiyat shakllanishi mumkin.

4. Aybsizlik prezumpsiyasi buzilsa, qanday oqibatlar yuzaga keladi?

Ushbu prinsipning buzilishi insonning sha'ni, qadr-qimmati va erkinligiga jiddiy zarar yetkazishi mumkin.

Masalan:

Aybi isbotlanmagan shaxs noqonuniy ravishda jazolanishi mumkin.

Ommaviy axborot vositalarida shaxs sud qarorisiz jinoyatchi sifatida ko‘rsatilishi mumkin.

Tergov jarayonida qonunga zid bosim va majburlash holatlari yuzaga kelishi mumkin.

Jamiyatda sud va huquqni muhofaza qiluvchi organlarga bo‘lgan ishonch

© 2026 Arabian International Conference on Science,Technology and Innovation. All rights reserved.

pasayishi mumkin.

Ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlar rivojlangan bugungi davrda bu masala dolzarbdir. Ba'zan sud hukmi chiqarilmasidan oldin ham inson jamoatchilik tomonidan aybdor deb e'lon qilinadi. Biroq jamoatchilikning fikri sud hukmining o‘rnini bosa olmaydi.

5. Xalqaro huquqda aybsizlik prezumpsiyasi

Aybsizlik prezumpsiyasi faqat milliy qonunchilikka xos tamoyil emas. U xalqaro huquqda ham mustahkam o‘rin egallagan.

Maqolada foydalaniladigan asosiy huquqiy manbalar

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.
2. Jinoyat-protsessual kodeksi.
3. Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi.